

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De proprietatibus rerum

Bartholomaeus <Anglicus>

[Lyon], 21. Nov. 1482

De materia et forma. et eius proprietatibus. Liber Decimus

[urn:nbn:de:bsz:31-326878](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-326878)

Nam et feruēti impressione caloris solaris co-
lera tunc incenditur. et cuius accensione circa
cor/ita et audacia in animalibus coeditur. vñ
de illud tempus regibus magis est consuetus
vt tunc iubeant moueri bella cōtra hostes.

Scenophegia festiuitas est hebreo-
rum que tabernaculorum fictio di-
cebatur que celebratur in memori-
am expiationis qñ recedentes de
egypto in tabernacula morant vt dicitur **Exod.**
Unde scenophegia dicitur a cenon grece qđ lati-
ne dicitur tabernaculum. Dec solēnitas semp
in septembri celebratur. qz collectis frugibus/
de oibus decimas domino obtulerūt/ et lenae
ac gaudio specialiter tūc vacauerunt. frondi-
bus et ramis domos suas ornauerunt. fructus
arboris pulcherrime et luauis id est pōa cedri
in manibus portauerūt. In decima autem die
eiusdem mensis triplex festum eodem die cele-
brauerunt. s. expiationis afflictionis et propicia-
tionis. nam eo die sūmus pontifex intravit cū
sanguine vitule ruffe et expiauit sancta sancto-
rum/ et ideo dicitur dies expiationis. Eodem
die ieiunabat populus pro reatu vituli in des-
serto. et ideo vocabatur dies afflictionis. Ideo
vero vocabatur dies propiciationis quia tali
die audiuerunt sibi dominum placatum fuisse
et propiciū super transgressione vituli in des-
serto.

Enenia est noui templi dedicatio
cenon enim grece nouus dicitur la-
tine. Hanc solemnitatem iudei di-
uersis temporibus celebrabant se-
cundum qđ diuersis temporibus vel nouum
templum edificabatur/vel edificatum de nouo
reparabatur. sicut Judas machabeus legi-
tur templum dedicasse et renouasse. pmo **1 Machab.**
chabcorum. quarto. Dedicacionis etiam festū
tenet ecclesia. Cum enim episcopus ecclesiam
circū/ a qua benedicta ecclesiam aspergit. al-
phabetus duplex transuersaliter per pavimen-
tus scribit. parietes signat circū/ et limit. et
et ibi niam per quinqz partes altaris combu-
rit. reliquias icludit. altaria ornat et vestit. eni-
mitatem et pūuilegia impendere consuevit.

¶ Finit Liber Nonus.

¶ De materia et forma
et eius proprietatibus

¶ Liber Decimus.

Completo tractatu de propie-
tatibus temporis et
partium eius / agendum
est de inferioribus
et materialibus cre-
aturis de elementis
scilicet et eorum que
sunt elementis materialiter componuntur. Sunt autem
materia et forma omnis rei corporalis prin-
cipia / vt dicitur in li. de unitate. Materia autem et
forme priuatio nihil aliud est qđ totius rei des-
tructio. et est materia contraria unitati et ei dis-
similis vt dicitur ibidem. Materia autem quā-
to est natura subtilior et sublimior tanto ad sus-
ceptionem forme est habilior. quanto vero est co-
pactior et terrestrior et a natura celesti remotior
tanto ad susceptionem impressionum formalium
est debilior. vt dicitur in li. de quinqz sub-
stantiis. et hoc habet propriū materia sicut ibi-
dem dicitur scilicet suscipere formam et non sus-
cipi/retinere et non reuerti. Principium autem
distinctionis diuisionis et alienationis in rebus
generalibus et numerationis est materia / vt
dicitur. vij. metha. quia generans non differt
a generato secundum materiam/ et ideo ubi est
generans siue materia idem est substantialiter
generans et generatum in substantia et materia
vt in diuinitis. materia enim est causa individu-
ationis rerum. vt dicitur **Aristo.** iij. metha. qđ dis-
tinctio speciei per individua est secundum ma-
teriam et non secundum formam. Item mate-
ria propria appropriat sibi formam propriam
vt dicitur. x. metha. Unde secundum substan-
tiam et esse/ sub vna forma est vna materia et
sub pluribus plures. Item materia physica est
subiectum quantitatis continue que est diuisi-
bilis in infinitum. et est materia subiectum di-
uisionum. propter quod accidens non potest
diuidi nisi secundum diuisionem et quantita-
tem subiecti. Item materiam infinita dicitur.
vel quia diuisibilis est in infinitum vel quia
habet appetitum ad infinitas formas/ et ideo p-
pter determinationem suorum appetitum et in-
dinationem ad formas infinitas dicitur infi-
nita / et non qđ eius virtus sit infinita/ non limi-
tata scilicet neqz coartata/ sicut virtus est diuina.

et ideo dicit Plato q materia fluit in infini-
 tu nisi forma sistat. sicut. et ideo corpa que ml-
 tum hnt de materia et par q forsa cresant mltu /
 vt patet in arboribus. et ideo ossa parū habēt
 sensibilitatis / q: multū habent materie et ter-
 restreitas. vt dicit Auicci. Zater autē in ma-
 teria potentia quedā actiua que est forma inco-
 pleta / et hoc potentia est cōis duobus cōtrarijs
 Unde qñ illa potentia duat ad actum vnius
 forme / appetit statim esse sub forma cōtraria /
 vt ista potentia que cōmuniter se habet ad fri-
 gidum et calidū quando actualiter est sub fri-
 do statim appetit esse sub contrario. Unde nul-
 la forma corruptibiliū et generabiliū pōt suf-
 ficienter cōplere potentia actiuam in materia
 quin semper appetat impleri p aliā formā. Il-
 la autē forma cum sit disparata nō pōt induci
 nisi p corruptionem forme presentis / sicut ergo
 q virtus agentis inimicā corrupit presentem
 sic et forma actiuam ad formam contrariam
 et dat ei paulatim cōplere esse donec fiat sub
 esse cōpletissimo illius forme. Has et multas
 alias pprietates habet materia quas esse su-
 perfluum hic recitare. que tamen supra li. viij
 de bonitate mundi.

Etiam recitatis pprietatibus ma-
 terie reuertunt pprietates ipsius for-
 me. Et scdm Arist. in li. de quin-
 q substantijs. forma est quasi lu-
 men vnicuique pulchritudinem essentiam et si-
 gnū tribuens. forme autē lumē materie in-
 fusum descendēdo fit debile et obscurum secu-
 dum materie capacitatē. Est autē forma differē-
 tia que differt aliquid ab aliquo / vt dicit idem
 sformari autē alia est essentialis et alia acciden-
 talis. Essentialis forma est illa que adueniēs
 materie perficit eam et secum cōuenit ad rei ali-
 cuius pfectionem / qua. n. posita res ponitur et
 qua destructa nihil de rei substantia inuenit.
 Unde in phisica dicit. forma cū materia est cā
 omniū accidentium. forma autē accidentalis
 nō perficit res neq facit eas esse sicut dicit. viij
 met. sed quelibet forma accidentalis indiget
 forma sua substantiali que est causa forme acciden-
 talis. forma enim omnis simplicior est et actu-
 alior ac nobilior materia. et ideo scdm Arist.
 in li. de animalibus. forma se habet p modū
 viri qz pōt informare mltas materias sicut vir
 potest fecundare multas feminas. vnde secū-
 dum exigentiam forme que est imprūcanda
 materie / oportet materiam disponi et prepara-
 ri qz si de materia terre debeat fieri ignis oportet
 qz terra subleuetur et depuretur et simplicior

fit. Si vero cōuertit / et cōuertit. Est autē
 forma materie manifestatiua. nunq enim pōt
 sensu videri materia substantiali vel acciden-
 tali forma. nisi per viā pūationis sicut vide-
 tur tenebra videndo nihil / et sicut auditur silē-
 tium non audiendo sonum vt dicit Galeni.
 super pla. et cōmenta. super pūum metha. (dicit
 materia est causa quare male videm? res
 creatas. vnde nihil est cōmuniū et generalius
 et tamen nihil ignobilius q sit materia qz nun-
 q videtur sine forma. nec etiam pōt videri for-
 ma nisi cū materie actu sit coniuncta. vbi vero
 plus est de forma ibi minus est de materia si-
 cut dicitur in. iij. metha. et cōuerso. vbi plus
 est de materia ibi minus est de forma. et est res
 magis grossa et impura. magis ignobilis et
 obscura quanto a nobilitate forme amplius ē
 remota. sformarum autē alia spiritalis / alia
 corporalis. corporalis vero alia celestis / alia
 elementaris. forma autē celestis est ita actiua
 q complet totū appetitū materie sue. ideo p-
 pter presentiam sue forme completis totali-
 ter et pfectis celestem naturam substantia ce-
 lestis non potest destrui vel corumpi / sed ha-
 bet potius per formam suam que in suo actu
 perfectissima est in esse perpetuo conseruari.

forma elementaris non potest complere to-
 tam potentiam materie sue nec eius perficere
 appetitū. et ideo relinquit illius potentie ma-
 terialis aliquid incompletum propter quod
 semper appetit nouam formā / et ideo talia cor-
 pora semper corruptibilia quo ad potentiam
 et sepius quo ad actum. quanto enim forma ē
 nobilior et spūalior et a conditionibus mate-
 rie separata magis et abstracta / tanto etiam ac-
 tualior et virtuosior vt patet in intelligentijs.
 quarum substantia non dependet a materia si-
 cut dicit in tertio de anima. In habentibus mate-
 riam non est intellectus. verum tamen angelos
 non habere in sua essentia materiam non affir-
 mo / sed siue angelorum essentia sit et spūalia
 li materia et forma composita siue non / hoc p-
 certo tenetur q eorum substantia respectu rerū
 corporalium simplicissima est et actualissima
 sicut forma spiritalis actualior est q corpora-
 lis vt dicit Albu. vnde respectu materie nobili-
 or est forma cuiuslibet mixti. nobilior vero for-
 ma elementis. nobilissima autē est forma corpus-
 quini siue celi / sed omnes istas formas incor-
 poraliter in nobilitate et actualitate spiritalis
 forma siue sit in angelo siue in anima preexcel-
 lit. et hoc de pceptatibus forme et materie p-
 ur ad hoc opusculum pertinent dicta nunc sus-
 ciunt.

Elementū est s̄m Consta. simpla
et minima corporis compositi par
tacula. minima autē dicitur quo ad
nos qz sensu nō p̄cipitur. Est enī
particula minima 2 vltima in corporis resoluti
one sicut fuit prima in cōpositione. Dicit autē
simpla. nō qz simplex sit elementū sine cōposi
tione aliqua sed qz non habet partes aliquas
cōponētes specie 7 numero differētes sicut ali
qua corpa que sunt mixta vt patet in metallis
quorū partes differūt. pars enī quedā est aer q̄
dam terra 7 sic de alijs. s̄z quilibet pars ignis
est ignis 7 sic de ceteris. Dicit autem elementū
quasi s̄m s̄m s̄m. ab illo eo qz omniū
corporum sit materia et quasi primitiuū fun
damentū. et s̄m alios dicit quasi elementū si
ue alimētū eo qz omnia corpa alunt elemen
tibus qualitatibus 7 augmentant. Sūt autē
quatuor elementares qualitates quarū due
sunt actiue. s̄. caliditas 7 frigiditas 7 due passi
ue. s̄. siccitas 7 humiditas quarū cōuenientes
differēte superius in. xiiij. li. planius describū
tur quere ibi. Inter qualitates autē elementares
cōtrarietas est 7 repugnantia rōne quarū ad in
uicem agūt 7 pariunt generant 7 corrumpuntur
Quantūcumqz. n. ad inuicem contrariant / p in
fluctam t̄i celi 7 planetarū virtutē p̄stantur
in suis effectibus 7 ad p̄cordiam reducuntur. et
ideo quodā mirando nature nexu cōiungunt
nam ignis 7 aer conueniūt in caliditate quā
discrepant in siccitate 7 humiditate. Aer vero 7
aqua in humiditate cōueniūt sed discordant in
frigiditate. sed aqua 7 terra concordant in frigi
ditate 7 discordant in humiditate 7 siccitate.
ignis autē 7 terra que sūt elementa summe distā
tia s̄m s̄m cōueniūt in siccitate disconueniūt
tamē in frigiditate. qz terra frigida est substan
tialiter 7 in vltimo. Ignis vero essentialiter ca
lidus est 7 in s̄mo. Ex istis autē elementis qua
tuor / duo sūt nobilioris 7 purioris substantie
7 leuioris. s̄. aer 7 ignis. et ideo a cetero vsqz ad
arciferentiam habent motū 7 naturaliter mo
uentur sursum 7 ista duo p̄trahūt nobilitatē suā
quo ad virtutem operationē 7 substantiaz et
vicinitate orbis siue celestis corporis a quo reci
piunt influentiā mobilitatis 7 virtutis. nā vir
tus celestis primo influit supersperā ignis et
per ignē sup speram aeris. et ideo hec duo ele
menta sunt ceteris sublimiora quo ad s̄m
agiliora quo ad motum puriora 7 subtiliora
quo ad substantiā dantiora 7 magis p̄ spicia
quo ad formā. virtuosiora quo ad actum. duo
enim elementa sūt inferiora. s̄. aqua 7 terra cete
ris duobus naturaliter grauiora motum a cetero

referentia ad ceterū deorsum habentia per ag
gregationē partium 7 p̄pactionē spissa 7 obta
sa. 7 ideo predictis duobus sunt grossiora 7 me
liora plus habentia de materia q̄ 8 forma. Et
de p̄pter summā elongationē a spera orbis v̄
tū motiue celi nō sunt ita obediētia sicut duo
prima. Nunq̄ enī sunt elementa ociosa / immo
in agendo 7 paciēdo sūt cōtinua. vnde nunq̄
quiescūt a generatione 7 a motu. terra enī et si
quiescat a motu / nunq̄ t̄i quierem aut cessatō
nem recipit ab effectu / et sicut nō sūt ociosa ab
actu / sic nō sunt vacua ab ornatu. nam quod
libet elementū habet ornatū suū. ignis sicut
aer volatilia / aqua natabilia / terra gressibilia
vt dicit Beda. de quibus aliqua auxiliare do
minio breuiter sunt dicenda.

Ignis est corpus simplex in vltimo
calidum 7 siccū. vt dicit Constan.
naturaliter enī sup aerem sedere q̄
rit per violentiam. n. in aere vel in
terra detinet paulatim in mollē aere euanesat
vt dicit s̄m. p̄prietates enī ignis tangit. Dicit
n. in hierarchia angelica. li. xij. Ignis inquit
est corpus sensibile longe excellentius 7 subti
lius omnibus alijs rebus corporeis 7 nature
spiritali primū ac p̄ hoc effectū suū dissimili
us ceteris alijs demonstrat. Ignis. n. in omnibus
est 7 p̄ oia dare se consuevit et ab omnibus non
remouet. est t̄i incognitus / occultus / immensa
rabulis / multibilis / quodāmodo incorporeus
potens actionē p̄p̄iam / mobilis / tradens se
omnibus quoquo modo appropinquantibus / mo
uens vniuersa se se p̄participantia / renouans
omniū nature cultos / illuminatiuus cum cir
cauelans splendoribus / dantis / discretus / di
stinguens 7 resiliens / deorsum pascens / 7 sur
sum mouens / acate means excelsus nō recipi
ens ignominiam minorationis / semp̄ motiuus
cōp̄rehensiuus / 7 mutatiuus in se reuertēs / po
tenter actiuus. &c. Hec verba diuissimi. Dyo
m. p̄fundissima sūt. describit enim ignē quo ad
eius substantiā / virtutem / 7 operationē. vnde
dedarationē predictōrū verba cōmendatoris
super predictū locū breuiter hic ponemus.
Ignis enī inter omnia elementa s̄m habet sub
limiorē / 7 hoc qz naturam habet leuiorē. et
ideo dicitur excelsus quia ponere carens sub
lime querit v̄l petit / superemmet vniuersis et
quicquid corporeum p̄ter ipsum naturaliter
sub eo subsistit inter omnia elementa naturam
habet puriorē 7 subtiliorē 7 ideo dicit quo
dammodo incorporeus qz p̄pter subtilitatem

De materiâ et formâ

sue substantie p̄ter subiectam materiâ sensu nō videtur. p̄pter hoc etiam dicitur q̄ multum videt̄ nature spirituali primū/ q̄ quandomō videtur ignis esse medius inter visibilia et inuisibilia. in quantum aut̄ appropinquat inuisibilibus est inco:poratus. sed in quantum appropinuat inferioribus corporatus est.

Item naturam habet ceteris elementis actiuo:riorem et in agendo fortio:riorem. et ideo dicit̄ inmensurabilis/ q̄ eius virtus et opatio crescit infinitum/ si materia fuerit infinita. q̄ diu enim materia subiecta sufficit ignis nō deficit. sed sepe potius crescit. Item naturā habet occultio:rem. et ideo dicit̄ occultus/ q̄ in sua essentia sensibiliter nō videtur inuisibilis et incognit̄ dicitur. q̄ sine subiecta materia non percipitur/ quid etiam sit in sua essentia seu substantia vix cognoscatur intellectu. Item virtutem et naturam habet alijs mobiliorem. et ideo dicit̄ mobilis et potens omnium. q̄ in igne est principium virtutis moue quia mouet se et alia/ et a nullo inferiori se mouetur. Item naturam habet ceteris inferioribus dario:re. Unde dicitur q̄ ille est illuminatiuus/ q̄ claritate sua omnia illuminat. sed cum circūelatis splendorebus nam splendidi ignis radij foris emicant. sed circūelantur. quia rursus ad secretum substantie sue sinum reducti a nostris sensibus occultantur. Item ex subtilitate sue substantie virtutem habet omnibus alijs acutio:rem et penetrabilio:rem. p̄pter quod dicitur acute means. quia proprie virtutis motu subintrat sine resistētia et penetrat vniuersa. Item ignis habet virtutem sui et alio:rum manifestatiuam et distinctiuam/ nam se manifestādo alia sibi obiecta manifestat/ et eorum colores et figuras oculis representat. et ideo dicitur clarus manifestus discretus distinguens. Item vim habet inferiorio:rum ad superiora attractiuam. nam materiam in quam agerarefaciendo dissoluit et calor sui violentia sursum trahit p̄pter quod dicitur deorsum pascens et sursum trahens. Item virtutem habet renouatiuam. omnia enim veterascunt/ antiquantur/ et deficiunt que virtute ignea non seruantur. v̄t patet in sensibus in quibus deficit calor naturalis. et ideo dicitur renouatiuus omnium et nature custos. Sine enim virtute ignis non potest subsistere virtus alicuius corporis naturalis. Item virtutē habet immutatiuam/ quia omnium naturam in quam agit/ superat/ conuertit in suam speciem et transfmutat. et p̄pter hoc dicit̄ apprehensiuus et immutatus. nam materiam in quam agit apprehendens illam nō deserit/ sed consumit

do in suā similitudinem conuertit. apprehendens aut̄ non apprehenditur/ q̄ consumpto eo in quo agit/ in se resilit atq̄ redit. et ideo dicitur siliens etc. Item virtutem et naturam suūp̄ius comunicatiuam et sine diminutione diffusiuam et ideo dicit̄ non recipere ignominiam minorationis. q̄ sicut cum effundit nō augetur/ sic cum recipitur non minoratur. neq̄ in eo quod videtur augmentum recipere est capiens gloriam. neq̄ in eo q̄ putatur minor sustinet contumeliam. Item naturam habet purgatiuam. metalla enim que non potest p̄sumere a scoria et rubigine mundificat/ expurgat/ et emundat. Item virtutem habet sapo:rum et humorū alteratiuam. Unde et humores in corpore excocti et digerit/ et abos crudos cōsumēdo in eis superflua sapidos et sanos reddere consuevit. Item virtutem habet sue substantie per rerū omnium et p̄mixto:rum corpum essentia diffusiuam. q̄ in rebus omnibus inuisibiliter est iclusus. quanq̄ induci actualiter non videatur. q̄ re inde est manifestum. quia ex forti corporum solidorum allisione ignis excutitur/ in quibus esse nullatenus putabatur. Item ignis subtilitate sua substantiali habet virtutes sui cū alio corpore in mediatiissime mutatiuam. v̄t patet in ferro ignito/ et carbone inflāmato. et h̄mōi. in quibus ignis ita secundum omnes sui partes singulis ferri et carbonis partibus coniungit̄. q̄ videt̄ vnius substantia et alterius sensibiliter distantia penitus nō sentit̄. vnde et triplex ignis species a p̄bis diffinitur. Est enim ignis lux/ ignis flāma/ ignis carbo. Ignis enim est in sua spe:ra lux. sed flamma dicitur in materia aeris. carbo aut̄ in substantia terrea siue in facultentia materie grossio:ris. Has et multas alias habet ignis p̄prietates. de quibus supra li. ij. in tractatu de ordine seraphin. et libro. iij. in tractatu de qualitatibus elementaribus. scilicet de calore. quere ibi. nam ea que iam dicta sūt hic sufficiant.

Famma est materia ignea in substantia aerea accensa. nam aer propter sue substantie subtilitatem et immediatam quam habet cū spe:ra ignis vicinitate de facili igne et in naturam igneam p̄mutat. et sc̄dm q̄ substantia aerea est purior tato flāma erit luadior et dario:re et nature lucis similior videbit̄. mouet aut̄ flāma naturaliter sursum/ et ab oī p̄te rei accense linealiter in aeternum tēdit et in conum. vnde in sua extremitate habet formā pineam et acutam. vnde in suo acumine p̄pter p̄cursum radioꝝ in angulo acuto fortius calor sui imp̄mit. actionem

et ideo qz in summo pyramidalis angulo calidior existit materiam sibi impositam inflammat facilius et accendit calorem secundum materiam in quam agit et lucem recipit. Unde si materia est turbida et fumosa/turbida et obscura reddit lucem et e converso. si materia fuerit transparentis et pura/nunilat et radios luminosos vndiqz circumfundit. tenebrosa illuminat/et abdita prodit. viam et vie offendicula ambulanti obstat. propter sui leuitatem et materie aeris mobilitatem in quam agit/ in motu est continuo et nunquam penitus requiescit. venti modicus impulsus flammam excitat et accendit. sed si fuerit nimis vehemens flammam dissipat et extinguit tortuose et anfractuose aerem impellit continue. et ideo mouetur circulariter et accendit. (vt dicit Alder.) Unde Vulcanus a Junone in terra in proiectis seculum figmenta poetica/dauidus fuit. et violentia sui motus partes materie in quas agit in vicem alidendo conuertit/et ex partium collisione mutua sonum facit. locum superiorem quere re fatagit et materiam sibi per incorporationem adherentem ab inferis ad superiora attrahere non desistit.

Fumus est vapor ex partibus materie subtilioribus et humidioribus per calorem resolutis. Dabit autem graues partes mittas cum leuibus ex quibus obscuritatem contrahit et fetorem. vnde aerem denigrat et in naturam fumigabundam conuertit. amaritudinem. et materie grossitie contrahit ex cuius acimine oculos amarecat/ac lacrimas puocat/ac sensibilibus visus ledit. sui aerem mine et ad cerebrum penetrat spiritum animalium grauat et per consequens naturalem. Unde dicitur in libro animalium. quod fumus candele extinguit ledit pregnantes in tantum quod si equa pregnans talem fumum senserit/ facit abortiuum. Fumus etiam apibus est inimicus et ledit ancipites et alias prede aues. (vt idem dicit.) Fumus insuper cito moritur postquam oritur. (vt dicit glo.) ibi sunt sicut virgule fumi. cito enim in altum ascendit/ et cito vel subito euanescat. ex igne oritur/ et antequam appareat ignis apparere videtur. a vento mouetur et dispergitur et multipliciter araufertur. Fumus etiam ostendit ventum aqua parte veniat. quia illuc fumus tendit quo ventus ipsi sum agit et impellit. (vt dicit Grego.) Domos denigrat et inficit/ et in parietibus generat fuliginem atque nuntit. loca angulosa penetrat et in eis infectionis vestigia imprimunt et derelinquit. Fumus etiam aromaticus a speciebus aromaticis resolutus/ est sensui olfactus delectabilis et

amicus. cerebri namque est confortatiuus/ et spirituum cordis et capitis reparatiuus. reumaticis nocuius fluxus restrictiuis/ deficcantiuis et constrictiuis et pororum obstructorum aperitiuus. et ad confortationem nervorum ad interiora penetratiuus. serpentum et venenosorum animalium et reptilium fugatiuus. omnem etiam fumum et maxime odoriferum odium tam colubum quam serpentes. (vt dicit Grego.) Fumus in super a abo vel a potu resolutus/ vim caloris ascendens ad cerebrum nervos sensibiles operat/ somnum generat/ et sensus exteriores ligat/ et per consequens calorem naturalem ad interiora reuocat/ et virtutem in interioribus adiuuat et confortat. Si vero fuerit fumus melencolicus aut nimis acutus vel venenosus et abo vel potu erit medicina nocua resolutus ad cerebrum aduolat virtutem animalem aggrauat timorem generat/ vt in melancolicis freneticis et furorem conata vt in freneticis et ebriosis. obliuionem et disipentiam generat. vt in litargidis. sensu et rationis vsu priuat vt in epilepticis et caducis. Has et multas alias infert corpori fumofitas pessimas passiones et nocuas. Fumi etiam a terra et mari virtute caloris ad superiora attracti/ aerem inficiunt et condensant nubes et nubiles generant. Ventis et tempestantibus et alijs actis positionibus fomentum et materiam administrant. radios solares interceptant et obumbrant/ et hec de fumo nunc sufficiant.

Carbo est ignis actualiter in incorporatione terestris materie et vntus ac ignis. (vt dicit Ray.) Unde ignis per sui incorporationem partibus grossioribus terestris materie admixtus/ per quadam violentiam inferius detinet. vnde sicut ignis et flamma mouetur sursum/ sic carbo crepitando scintillando grauitate materie deorsum indinatur. Carbo itaque quando ignitur/ ventur in ruborem. sed quando extinguitur/ in nigredinem. et omnino perdit pulchritudinem ignis speciem et decorem. Unde quando fuerit pulchrior ex sui ad ignem prima vinitate siue vinitate. cito apparet deformior et vilior in ipsius ignis extinctione. In carbone autem substantialis humiditas totaliter consumitur. et ideo de facili rumpitur et frangitur. quando humor qui fuit causa coadherentie partium ignis totaliter violentia exauritur. et ideo in carbone extincto. pars a parte de facili rumpitur. quia nihil humiditatis per quam partes cohererent in ipsius substantia inuenitur. (vt dicit Grego.) partibus

De materia et forma

terrestis solis remanentibus. propter dominium
siccatas de facili reingitur. sed postquam accen-
sus fuerit ita facilius vel facilius re-
extinguitur. ita quod in eo nihil de ignis vestigio propter
nigredine reperitur. Nigredine enim sua pol-
luit et inficit quicquid tangit. Carbo etiam igni-
tus acutissimum habet ignem. et summe acui-
tum et penetratium. unde sui acumine ferrum
coquit et partes eius resoluendo et redarando
remollit. suo etiam acumine caput ledit. sub
ancra obvolutus in se ignem retinet et custo-
dit. Detectus autem et frigidus acri expostus
in fauillarum multitudinem redigitur. et sub-
ito per se euanescat. (ut dicit Gregorius.) Carbo ve-
ro si ignitus fuerit plantas conuulcantis vitit
et ledit. extinctus vero quantumvis vrendo non le-
dat tangentem. stridorem tamen et strepitum
magnum facit.

Scinilla est modica ignis particu-
la ex materia ignea virtute et im-
petu caloris dissoluentis resoluta.
Unde motus scintillaris est sub-
itus. vi enim ignea subito resoluatur et sursum
mouetur. sed ex gravitate prius terrestri ad cen-
trum tandem deducitur. Item motus eius dan-
simus est ad modum stelle. et luminosus. et per
diffusionem sue igneitate in aerem. apparet
viridis et radiosus. Preterea motus eius ad
modum ignis acutus et virtuosus. nam ex mo-
dica scintilla in fungo vel in stipula recollecta
in ignem maximum subito augmentat. aeris im-
mutatione subito euanescat. et extincta nihil nisi
si fauillam post se derelinquit. venio tempa-
to seu flammam accendit. impetuoso autem extinguit
aerem penetrat. et tunc penetrando ipsum aere
parum alterat et immutat. quanto est fortior. tan-
to scintillaris motus sine impetu erit maior.
et materia viridi vel humida scintille grossiores
et in suo effectu penetrabiliores generant. veni-
tamen pauciores.

Fauilla a fouedo est dicta. eo quod igne
foueat atque regat. Est enim cinis mo-
dicus de extinctioe scintillaris ma-
terie derelictus. (ut dicit Isidorus.) Est
autem fauilla tenuis / mollis / et sicca / atque le-
uis / in superficie carbonis igniti adhaerens / sal-
gorez eius ebretat et furore eius attenuat et mi-
norat / ad modicam veni flammam dispergitur. disp-
sa vero vix vel nunquam recollit. (ut dicit Gregorius.)
de facili inflammatur. sed propter defectum nutri-
menti subito extinguit. Fauilla etiam quando
est ignea / venti rapta sursum tendit. extincto

autem propter pondere / ima petit. (ut dicit Gregorius.)
unde deorsum redit motu proprio. sed sur-
sum extollitur. rapitur impetu alieno.

Cinns a cadendo est dictus. nam de
substantia materie terrestris vi ca-
loris resolutus generatur. (ut dicit
Isidorus.) Est autem cinis mollis /
despectu coloris / amari et stiptici est saporis /
partes habet tenuissimas et minutissimas. le-
ui flatu spansionis et diuisionis receptiuas. Ci-
nis habet virtutem colatiua siue mundificati-
uam. Unde valet ad vestium abluentionem. ha-
bet et vim corrosiuam et desicatiua. (ut dicit
Constantinus.) Cinis insuper si fuerit calidus / igne
ab eo rectum custodit. Si vero fuerit frigidus
destruit et extinguit. Cinis etiam per multam
ignis conflagrationem et violentiam sua for-
mam vilem et obscuram aliquando commu-
tat in speciem vitream atque claram. nam ex ma-
teria cinerum solet fieri vitrum. (ut dicit Gregorius.)
Vocatur autem cinis defectus et imp-
fectionis. quia quantumvis quotidie aque vel plu-
uie irrigationem suscipiat / stentis tamen ma-
neret. unde terram quam tangit non fecundat.
sed potius si stentis fuerit / reddit stentiozem et
in omnibus viliozem.

Aer est dictus eo quod ferat ignem et
ab aqua feratur. (ut dicit Isidorus.)
Aer autem partim pertinet
ad materiam terrestrem / partim ad
materiam celestem. (ut dicit Beda.) Nam pars
aeris superior pura / clara / et quieta / vbi pro-
cello si et ventosi motus non possunt attinge-
re pertinet ad celestem. pars vero inferior spe-
re aque et terre vicina / turbulenta grossa et co-
pacta / ex humidis et teneis vaporibus comp-
lenta / pertinet ad terrestrem et hec pars aerea
diuersas ex se producat species. (Nam ut dicit
Isidorus.) Aer vehementius conatus facit ve-
tos / chouscaciones / et tonitrua / contractus /
nubila. conspissatus / pluuias. congelatus / ni-
uem et grandinem / distentus / vel temperatus
serenitatem. (ut dicunt Isidorus et Beda.)
Plus autem habet raritatis et manitans quod ce-
tera elementa. Est autem aer secundum Con-
stantinum simpliciter substantialiter humidus et ca-
lidus. Ex propria enim natura seu substantia
est humidus et ex vicinitate orbis calidus. et
ideo secundum vtriusque qualitatis proprietatem
aer est sui naturaliter diffusiuus a superfi-
cie terre et aque usque ad speram ignis vndique
extensiuus. ex substantie autem sue subtilitate
et raritate / transparentis est et perspicuus.

Unde rōne byaphaneitatis sue et transparen-
tie est influētiē celestis virtutis et impressio-
nis solans luminis receptivus. virtutis inspirandi
et respirandi est aer oibus animātibz in mi-
nistrativus. omnium enī animātibz est respira-
culum et volatiliū celi. propriū habitaculuz. Si
ne enim aere nō pōt vivere aliqua aiara crea-
tura. Aer. n. rōne leuitatis substantialis est na-
turaliter mobilis et alterabilis ac vtilis i op-
positas qualitates. vnde ex vaporibus tene et
maris sepe recipit immutationē nam si vapor
fuerit fetidus et corruptus ac venenosus aer cor-
rumpit. et inficit. cui talis vapor pestifer admī-
scet. Si vero fumus est purus et munda substātia
fuerit resolutus et odorifera. aer odoriferam ex
nature amicabilem et incorporatione fumi odo-
neri recipit qualitatē. Item aer nos circūdās
summe nobis est vtilis. ppter anhelitus neces-
sitate et vitalis spiritus continuū nutrimentuz
Si enim datus lucidus et purus fuerit humo-
res atqz spūs erūt lucidi et puri. Si vero turbidus
et nebulosus. humores erūt turbidi et spi-
ritus grossi ac infecti (vt dicit cōstan. et philare-
tus) vnde aer ē elementū et corporū et spiritū
Lucratō enī aeris adueniens spiritibus est
causa melioratiōis eoz et de puratiōis et mīti-
gationis. phibens spūs et humores ad inflā-
matione. attractus. n. a pulmone cordi et p cor-
tori corpori prebet temperamentū. vnde aer maxi-
me imutat corpus. qz ingreditur ad interiora
spiritū. et miscet cum eoz substātia qui cor-
pori prebet vitam. Unde si fuerit aer purus et
mediocri in suis qualitatibus temperat. ad
cōseruationem vite maxime pfiat. Si vero fu-
erit corruptus distempatus. maxime ledit et
corrumpit (vt dicit cōstan.) Quāto autē est a ter-
ra remotior et celo vicinior. tāto purior et simi-
lior ethere puntati. Quāto vero terre vicinior
et tāto frigidior et spissior et similitior terre qua-
litati. vnde ex vaporibus terre ad interiora ae-
ris attracti. varia et cōtraria in aere generantur.
et quanto aer est grossior et spissior. tanto sol in
eo fortius imprimat calozē radiorū. ppter ra-
diorū solanū repercussione et conuulsiōnez
et cōfractiōnem. Ex passiōe autē solanū ra-
diorū in aere humido et denso generant in eo
variū colozes (vt dicit in libro methe.) sicut p
in assub et in inde et similibus. sicut autē aens
cōdensatio mīplia de causa. s. ex vapore ptes
terrestres suas et grossas cū aere pmissente vel
ex frigiditate partes humiditas aens cōgelate
vel ex generatione noui aeris secundum in se re-
cipiente. per cuius ad primam additionē aer
ingrossat. (vt dicit philosophus.) Rarificat

autē et subtiliatur et causa cōtraria. s. ppter va-
poris ascendentiū psumptionem ppter fortio-
rem calozem aere extenuantem vel rarifican-
tem vel ignearū partium ex pncipalis aeris ge-
nerationem. p vltimam humiditatis sue rare-
factionem et caliditatis intentiōem. aer in na-
turam igneam transmutat. Immutat autē aer
secundū substātiā vel qualitatem multipli-
citer (vt dicit Auzena.) Et primo ex solis ap-
propinquatiōe vel elongatione. calefit. n. aer
quī sol ad nostrū habitabile appropinquat.
quemadmodū frigesat quī se elongat. Itē ex
ortu et occasu stellarū immutatiōe stelle. n.
tam errante q̄ fixe sunt cause quare aer in suis
qualitatibus immutat. sole namqz cū aliqua
stella frigidi effectus. sicut saturno in frigido si-
gno pueniente. intendit frigus in aere. Si ve-
ro puenit aqz calido planeta vt cum marte. est
causa quare in aere fit excessus in calozē. et sic
de aliis est intelligendū. Item immutat ex va-
ria dispositione terre sui et positione. Nam i
parte septentrionali fit sicca aer et frigidus.
australis calidus et humidus. orientalis cali-
dus et sicca aer. Occidentalis frigidus et hu-
midus. Item ex terre elevatione vel depressio-
ne. qz in montibus est aer frigidus. in vallibus
autē calidus. cuius rōnem reddit Constan. in
pante. dicens. Boeras inquit orum hz ab
eminētia zona. vnde loca eminētia expentio-
uer et subtiliatur aera et sic frigidatur qz omne sub-
tile cū habeat exalationē p motū infrigidatur
Aer autē in vallibus manet quietus et calidus
Item immutat aer ex vicinitate maris. qz ter-
ra vicina mari. septentrionali frigida est et sicca
ex vapore in mari resoluta. Ibi. n. calor est de
bilis. et ideo mare aquilonare parū calefit.
vnde ponticum mare est quasi dulce. In mari
australi est p̄tantū ex causa cōtraria. Itē im-
mutatur aer ex cadauerū et paludū. p̄p̄inqui-
tate et quozum corruptione aer contrahit cor-
ruptionem et efficitur putidus et quasi pesti-
lens. et accidit ista aens infectio in fine estatis
vbi in aūno. quia tunc aer ex sui natura ē sub-
tilior. et ideo conuenibilior. propter quod ac-
cidit et talis corruptio. ex commixtione mala-
rum fumositarum que ascendunt ex putredine
cadauerum vel paludum vel altius rei aut
liber corrupte. (vt dicit Iohannes.) dicta de
aere in generali sufficiant.

¶ Finit Liber Decimus.